

ส่งท้ายโครงการ ด้วยการจัดนิทรรศการที่โรงเรียน

กิจกรรมสุดท้ายของโครงการวิจัย คือการจัดนิทรรศการที่โรงเรียน เด็ก ๆ เชิญชวนผู้ปกครอง มาร่วมงาน ทางทีมวิจัยได้จัดทำหนังสือเล่มเล็ก ซึ่งรวบรวมประสบการณ์ และบทเรียนตั้งแต่เริ่มทำ วิจัยมาถ่ายทอดลงในหนังสือเล่มนี้ โดยใช้ชื่อว่า “ตามยายไปเก็บเห็ด” แจกให้แก่ผู้เข้าร่วมงานอ่าน ผู้ปกครองหลายคนก็นำมาอ่านอย่างตั้งใจ บางคนหันมาชวนลูกหลานตัวเอง ส่วนเด็ก ๆ ก็รู้สึก สนุกและมีความสุขที่ทั้งผู้ปกครอง และครูต่างให้ความสนใจกิจกรรมที่ตนเองได้เข้าร่วม เด็ก ๆ ช่วย กันเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างทำกิจกรรมให้ผู้ปกครองฟัง ผู้ปกครองบางท่านที่สนใจก็ชัก ถาม ทำให้บรรยากาศในการจัดนิทรรศการมีความเป็นกันเอง และเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะ

เด็ก ๆ นักวิจัยตัวน้อยได้แสดงให้เห็นว่าพวกเขามีศักยภาพ พร้อมทั้งจะเรียนรู้หากการ เรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่พวกเขาสนใจ ครูไม่ได้บอกว่าวันนี้เราจะไปเรียนกัน เด็ก ๆ เพลิดเพลินเพราะ เหมือนไปเที่ยวเล่นมากกว่า ครูเองก็ไม่ได้ใช้เทคนิคที่ยุ่งยากอะไร เพียงสนุกไปกับเด็ก ๆ ใช้คำถาม คอยกระตุ้นให้เด็กได้คิด สร้างทางเลือกและเปิดโอกาสให้เด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง เช่น ครั้งแรกที่จะ ออกเก็บเห็ด ครูก็ให้เด็ก ๆ จัดกลุ่มเอง เลือกที่จะไปกับเขียนเห็ดคนไหนที่เด็กชอบ แม้แต่ภาษาที่ใช้สื่อ สารกันในระหว่างการทำวิจัยเด็กก็ตกลงกันว่าจะเลือกใช้ทั้งภาษากลางและภาษาอีสานควบคู่กัน เด็ก ๆ วางแผนว่า การใช้ภาษากลางจะเลือกใช้เวลาออกมานำเสนอผลงาน แต่ช่วงเวลาอื่น ๆ จะใช้ภาษา อีสานที่ใช้อยู่ทุกวัน เด็ก ๆ ให้เหตุผลว่า การใช้ภาษาอีสานจะคล่องกว่าทำให้ทำงานได้สะดวก ส่วน การนำเสนอโดยใช้ภาษากลางนั้นจะทำให้เด็ก ๆ ได้ฝึกใช้ภาษากลางไปด้วยในตัว

สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าเด็กเขามีความคิดดี ๆ อยู่แล้ว หากครูเปิดโอกาสให้ได้คิด วิเคราะห์ด้วย ตัวเขาเองบ่อย ๆ ก็จะช่วยเสริมทักษะให้มีมากขึ้น การเรียนเป็นกลุ่มเด็กจะนั่งหันหน้าเข้าหากันโดย อัตโนมิตีไม่ต้องหันหน้ามาเผชิญกับครู เขาจะช่วยกันทำงาน ปรีกษากัน คุยกัน เลือกผู้แทนกลุ่มมานำ เสนอผลงาน ทำไปหลายครั้งเข้าจนเกิดความเคยชิน ไม่ต้องคอยให้ครูสั่งจึงทำเด็กจะรู้ขั้นตอนเอง ซึ่ง น่าจะเป็นผลดีต่อเด็กในระยะยาว หากครูได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ ด้วยตนเอง ได้ฝึกคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งแม้ว่าโครงการนี้ทำเพียงหนึ่งปี ทำเฉพาะบางช่วงเวลา ยังไม่สามารถทำหลักสูตรบูรณาการได้ทั้งโรงเรียน แต่โครงการดังกล่าวได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ กับนักวิจัยหลักเป็นอย่างมาก สำหรับเด็ก ๆ ที่เข้าร่วมโครงการมีความประทับใจและผูกพันอยู่กับครู มาก แม้ครูจะย้ายออกมาจากพื้นที่แล้วเด็ก ๆ ก็ยังโทรศัพท์มาชวนครูไปร่วมงานที่โรงเรียน โทรศัพท์ มาบอกครูให้ไปดูพวกเขาแสดงในงานกีฬาโรงเรียน โทรศัพท์มาขออนุญาตนำไก่ที่เขาเลี้ยงไว้ที่โรง เรียนเมื่อครั้งที่ครูอยู่ด้วยไปเลี้ยงฉลองปีใหม่อีก เป็นต้น

ล่าสุด หลังจากปิดโครงการไปแล้วประมาณปีเศษเด็ก ๆ โทรศัพท์มาชวนครูไปร่วมงานบุญที่หมู่บ้านคำเม็ก คงมีเด็กหลายคนมามุ่งกันที่โทรศัพท์เพราะเสียงที่ได้ยินมีเสียงเล็ก ๆ หลายเสียง มีทั้งเสียงบอกกันให้พูดอย่างนั้น อย่างนี้

ครู : พวกเราเป็นยังไงกันบ้าง

เด็ก : สบายดีค่ะ.....นายอึดก็เรียนเก่งขึ้น

ครู : เหนื่อยลูก!!!! ทำไมถึงเก่งขึ้นล่ะ

เด็ก : นายอึดตั้งใจเรียนขึ้น พวกหนูก็ช่วยกันสอนค่ะ

คำบอกเล่าของเด็ก ๆ ทำเอาครูทั้งประหลาดใจและซาบซึ้งจนน้ำตาคลอ มีความสุขอยู่หลายวัน และมีความสุขทุกครั้งทีนี้ถึง

ส่วนที่ 2 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และคำถามหลักของโครงการ

การสรุปผลการวิจัยใช้ข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมขณะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และประเมินจากชิ้นงานที่เด็ก ๆ ทำในการร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง

การพัฒนานักเรียนด้านการสืบสอบความรู้

เมื่อประมวลผลที่เกิดจากการวิจัยในระยะ 1 ปี ต่อการพัฒนานักเรียนด้านกระบวนการสืบสอบความรู้ ได้แก่การตั้งคำถาม การตั้งสมมุติฐาน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมุติฐานและการสรุป จะเห็นว่าเด็กแต่ละคนมีความก้าวหน้าในแต่ละด้านไม่เหมือนกันขึ้นกับพื้นฐานเดิมและความสนใจในแต่ละคน ผลโดยรวมจะเห็นพัฒนาการชัดเจนในแง่ของการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุป ที่เห็นชัด ๆ เช่น การรวบรวมชนิดของเห็ด (ได้มากถึง 53 ชนิด โดยเห็ดส่วนใหญ่กินได้ 40 ชนิด ที่เหลือ 13 ชนิดเป็นเห็ดเมา) การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในแบบต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละคน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขาดการประเมินทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแต่ละบุคคลไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเปรียบเทียบหลังสิ้นสุดโครงการทำให้การประเมินผลสำเร็จของโครงการตามวัตถุประสงค์เป็นไปได้ยาก

การพัฒนานักเรียนด้านทักษะการเรียนรู้

ทักษะในการเรียนรู้ ได้แก่ ความสามารถในการแสวงหาความรู้โดยการอ่าน การฟัง การสังเกต ความสามารถในการสื่อสารโดยการพูด การเขียน การนำเสนอข้อมูล ทักษะด้านการเรียนรู้ค่อนข้างเห็นได้ชัดเจนทั้งจากการสังเกตและดูชิ้นงานของเด็ก กิจกรรมที่จัดขึ้นล้วนส่งเสริมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนค่อนข้างมาก และค่อนข้างรอบด้าน เช่น ในชิ้นงาน 1 ชิ้น ของเด็ก

ประกอบไปด้วย ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตหรือการถาม (มีเหตุชนิดใดบ้าง พร้อมทั้งวาดภาพตามที่สังเกตได้ประกอบ) ทำให้เด็ก ๆ ได้ฝึกในการสังเกต การเขียน การอ่าน หลังจากทำงานเสร็จมีการนำเสนอผลงานของเด็กแต่ละกลุ่มเป็นการฝึกและเรียนรู้ในการสื่อสารด้วยการพูด เป็นต้น ซึ่งพบว่า มีผลงานของเด็กเป็นจำนวนมาก ทั้งผลงานกลุ่มและผลงานเฉพาะตัว ซึ่งนอกจากจะนำเสนอให้ฟังกันเองแล้ว เด็ก ๆ ยังมีโอกาสนำผลงานเหล่านั้นไปแสดงให้กับผู้อื่นได้ชมด้วย เช่น จัดบอร์ดแสดงในงานวันประถมศึกษาของจังหวัด จัดแสดงผลงานด้วยบอร์ดรวมทั้งการเล่าถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองได้ชมได้ฟัง เป็นต้น

การพัฒนานักเรียนด้านทักษะกระบวนการกลุ่ม

การพัฒนาทักษะกระบวนการกลุ่มได้แก่ ความเป็นผู้นำ ผู้ตามในการทำงานกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการทำงานและมีความรับผิดชอบแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ เห็นผลค่อนข้างชัด สะท้อนจากผลงานกลุ่ม และจากการสังเกตการทำงานกลุ่มจะเห็นว่าเด็ก ๆ มีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความถนัดของแต่ละคนค่อนข้างดี เช่น ใครวาดรูปเก่งก็วาด ใครเขียนเก่งก็ช่วยเพื่อนสะกด เป็นต้น นอกจากนี้ยังเห็นถึงความสามัคคี ความรัก ที่เด็กมีต่อกันได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านการเรียนในเวลาต่อมา หรือการช่วยกันทำงานในความรับผิดชอบให้แล้วเสร็จ การช่วยกันวางแผนและเตรียมงานในการนำเสนอผลงานต่อผู้ปกครอง เป็นต้น

การตอบคำถามหลักของการวิจัย

จากคำถามการวิจัยที่ว่า การศึกษาเห็ดธรรมชาติจะสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้หรือไม่ อย่างไร นั้น จากผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเห็ดธรรมชาติสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ และสามารถบูรณาการการเรียนรู้ได้หลาย ๆ เรื่องในคราวเดียวกัน ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ว่าจะสามารถบูรณาการให้กระบวนการนั้น ๆ พัฒนาเด็กด้านใด และปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงขณะนั้น

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรค

ขาดข้อมูลพื้นฐานทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนรายบุคคลทำให้ยากแก่การประเมิน เนื่องจากครูยังขาดประสบการณ์ด้านการประเมินโครงการ ทำให้ไม่ได้นึกถึงการประเมินทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนเป็นรายบุคคลไว้เป็นพื้นฐานก่อนดำเนินโครงการ เพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลหลังดำเนินโครงการ นอกจากนี้การตั้งวัตถุประสงค์ว่าจะพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านในคราวเดียวกันก็ยากที่จะทำให้สำเร็จได้ภายใน 1 ปี การประเมินผลสำเร็จของโครงการจึงบอกได้ไม่

ชัดเจนนักกว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการด้านใดบ้าง เพียงบอกได้ในบางคนที่เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เห็นชัดเจนได้แก่การทำงานเป็นทีม การสังเกต การรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล และที่สามารถบอกได้ว่าเป็นผลของโครงการนี้จริง ๆ ที่เกิดกับเด็กทุกคนคือทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้

ยังไม่สามารถบูรณาการกระบวนการเรียนรู้เข้ากับหลักสูตรปกติได้

เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยส่วนใหญ่ต้องใช้เวลากับเด็กเกือบตลอดวัน เช่น ช่วงเช้าเก็บเห็ด ช่วงบ่ายทำงานกลุ่ม จึงเป็นการยากที่จะบูรณาการเข้ากับหลักสูตรปกติซึ่งแบ่งการเรียนเป็นรายวิชา แบ่งเวลาเป็นช่วงสั้น ๆ แค่ 1-2 ชั่วโมง หมดเวลาก็เปลี่ยนไปเรียนวิชาใหม่ซึ่งมีเนื้อหาที่แตกต่างกัน การเรียนทั้ง 2 แบบที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนี้เนื่องมาจากฐานคิดเบื้องต้นที่ต่างกัน ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเชิงระบบ การบูรณาการหลักสูตรจึงไม่ใช่เรื่องง่าย

การบูรณาการหรือปรับหลักสูตรที่ใช้เด็กเป็นศูนย์กลางสิ่งสำคัญที่ไม่สามารถปฏิเสธได้คือนโยบายของผู้บริหารในโรงเรียนต้องชัดเจน ครูผู้สอนต้องมีความพร้อมและเห็นคุณค่าของการเรียนโดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง ต้องมีทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้และมีความยืดหยุ่นสูง ในขณะเดียวกันต้องมีความมั่นใจว่าหลักสูตรของแต่ละชั้นเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กมีความสามารถอะไรและด้านใดบ้าง เพื่อประเมินเด็กรายบุคคลและปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสามารถเด็ก และพัฒนาศักยภาพของเด็กให้ได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไปพร้อมกัน

การจะจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงต้องการความชัดเจนและการพัฒนาหลายด้านประกอบกัน สภาพปัจจุบันแม้นโยบายระดับประเทศจะชัดเจนในแง่ของหลักการ แต่การจะนำหลักการมาทำเป็นแผนที่ปฏิบัติการได้จริง หรือการสร้างรูปธรรมการเรียนรู้โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลางยังต้องการการเรียนรู้ร่วมกันอีกมากซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร การทำวิจัยครั้งนี้ถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันอย่างหนึ่ง ทำกับเด็กกลุ่มเล็ก ๆ กับครูที่เห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนหลักสูตร ในระยะเวลาเพียง 1 ปี จึงยังไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านการปรับเปลี่ยนหลักสูตรของทั้งโรงเรียนได้

ความยั่งยืนของโครงการ สิ่งที่ถูกทวงถาม

แม้โครงการวิจัยจะสามารถดำเนินงานได้ตามแผน 1 ปี และประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจในแง่ของนักวิจัยได้เรียนรู้สิ่งที่มีคุณค่ามากมาย เช่น ได้เรียนรู้ร่วมกันถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยการลงมือปฏิบัติ เป็นประสบการณ์ที่สร้างความประทับใจให้ทั้งนักเรียน ครู และชาวบ้าน ที่มีโอกาสเข้ามาร่วมงานหรือร่วม

รับรู้ถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้น แต่คำถามที่มักจะถูกถามตามเวทีนำเสนอผลงานอยู่เสมอ ๆ ก็คือ "ความยั่งยืนของโครงการนี้อยู่ที่ไหน" ถึงแม้คำถามดังกล่าวไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของโครงการ แต่ทุกคนต่างเห็นพ้องต้องกันว่าท้ายที่สุดของการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นคือ ความต่อเนื่อง ความยั่งยืน

การที่นักวิจัยหลัก คือ อาจารย์พินิจ คาดพันโน ย้ายโรงเรียนเนื่องจากสอบผู้บริหารได้ ทำให้การนำบทเรียนที่ได้จากการวิจัยมาดำเนินการต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 ในโรงเรียนเดิมไม่ได้ บทเรียนจากกระบวนการเรียนรู้ใน 1 ปีมุ่งไปที่เด็กเป็นสำคัญ การมีส่วนร่วมของครูท่านอื่นเพียงบางกิจกรรมจึงยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ตัวครู หรือสร้างความตระหนักที่จะหยิบเอาบทเรียนมาสานต่อได้

อย่างไรก็ตาม การที่นักวิจัยหลัก คือ อาจารย์พินิจ คาดพันโน ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งใหม่ คือผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ได้นำประสบการณ์ที่เก็บเกี่ยวได้ในระยะ 1 ปี ที่ทำวิจัย ไปใช้ที่โรงเรียนแห่งใหม่ได้อย่างเต็มที่ มีการนำแนวคิดในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะครู นักเรียน และชาวบ้าน นอกจากนี้ยังประสานงานเพื่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานด้านเด็กในจังหวัดยโสธร ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

โครงการเห็ดป่าดองมะไฟกับการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนคำเม็กหนองนางฟ้า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ดำเนินการวิจัยในระหว่างปีการศึกษา 2544-2545 ในพื้นที่โรงเรียนบ้านคำเม็กหนองนางฟ้า ปาดงมะไฟ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ในท้องถิ่น ของ จังหวัดยโสธร ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาเกือบ 1 ปี ที่ผ่านมา หัวใจอยู่ที่ตัวนักเรียน เป็นความพยายามที่จะนำสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเด็กมาเป็นสื่อในการเรียนรู้ เริ่มจากคำถามที่ว่า เห็ดจาก ปาดงมะไฟจะนำมาใช้เป็นสื่อให้เด็กเรียนรู้ได้หรือไม่ และพยายามค้นหาคำตอบ ซึ่งก็คือกระบวนการวิจัยนั่นเอง

ที่ผ่านมาทำให้เรารู้ว่าเห็ดสามารถเป็นสื่อให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้อย่างบูรณาการ ซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการที่หลากหลายพอสำหรับ รองรับความสามารถและความสนใจที่หลากหลายของเด็กได้ หากเห็ดเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทุกอย่างก็น่าจะสามารถ ดัดแปลงมาเป็นสื่อการเรียนรู้ได้เช่นกัน ที่สำคัญเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งเด็ก ครูและชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้แก่เด็ก ซึ่งพอจะแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก

เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้อย่างบูรณาการจากกิจกรรมอันหลากหลาย เด็ก ๆ สนุกสนานและได้เรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้เด็ก ๆ ยังได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการคิด การเขียน การอ่าน การวาดภาพ ตลอดจนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กล้าแสดงออก และได้พัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่ม และมีพัฒนาการด้านการพูด การวาดภาพ ฯลฯ ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน

ผลที่เกิดขึ้นกับครู

ครูได้รู้จักเด็กมากขึ้น โดยเฉพาะความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ทำให้รู้ว่าจะจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กได้อย่างไร ได้เรียนรู้แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นสื่อ มีความเชื่อมั่นว่ากระบวนการวิจัยเป็นเงื่อนไขที่ดีต่อการพัฒนา และได้เรียนรู้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และเห็นช่องทางในการพัฒนาต่อยอดจากสิ่งที่เป็นอยู่ นอกจากนี้สิ่งที่ครูได้อีกอย่างหนึ่ง คือ ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการเสริมพลังให้แก่ชุมชน (Empowerment)

ผลที่เกิดกับชุมชน

ชุมชนมีโอกาสรับรู้การจัดการการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วม และชุมชนเกิดทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน เกิดความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ของบุตรหลาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนให้บุตรหลานต่อไปในอนาคต

การดำเนินกระบวนการวิจัยในช่วงระยะเวลา 1 ปีของโครงการวิจัยนี้ ได้บ่มเพาะและส่งเสริมให้ทีมวิจัยเกิดมุมมองและแนวคิดต่อการทำวิจัย ตลอดจนข้อคิดเห็นที่มีต่อสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็ก ๆ ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถประมวลออกมาได้ ดังนี้

“เด็กเป็นศูนย์กลาง” รูปธรรมหนึ่งที่ได้จากการวิจัย

ปัจจุบันใครๆ ก็พูดถึงกระแสการปฏิรูปการศึกษา “การเอาเด็กเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งในความเป็นรูปธรรมแล้ว เป็นสิ่งที่ยากเหลือที่จะบอกว่า การเอาเด็กเป็นศูนย์กลางนั้นเป็นอย่างไร และเป็นศูนย์กลางได้สักขนาดไหน การทำวิจัยเรื่องนี้ ทำให้เห็นรูปธรรมในประเด็นนี้บางประการ เช่น กรณีที่ครูมีความแม่นยำในเรื่องของหลักสูตรการเรียนการสอนของเด็กชั้นป.4 ก็สามารถผสมผสานหลักสูตรเข้ากับการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติได้เลย โดยประยุกต์หรือเลือกสรรสิ่งที่จะใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน ตัวอย่างเช่น เราต้องการจะสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กๆ เราก็สามารถสอดแทรกเข้าไปได้เลยในเหตุการณ์ที่เราพบ เช่น ในวันที่เด็กๆ จะเดินทางไปเก็บเห็ด เกิดปัญหารถจักรยานไม่พอ เด็กบางคนอยากมานั่งรถปิคอัพกับครู เด็กบางคนไม่ยอมปั่นรถจักรยานเพราะกลัวเหนื่อย จากเหตุการณ์นี้ครูก็สามารถแทรกเรื่องจริยธรรม และเรื่องของความรับผิดชอบ ความเสียสละเข้าไปได้เลย ซึ่งความตระหนักรู้ การเรียนรู้ของเด็ก ๆ จะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและบางสิ่งบางอย่าง ครูอาจไม่จำเป็นต้องยึดตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดมาทั้งหมด หากเพียงแต่รู้จักที่จะสังเกตและเรียนรู้ว่า เมื่อเด็กอยู่ในสังคมแล้ว เด็กต้องใช้อะไรบ้าง เช่น การสอนให้เด็กรู้จักอ่านและเขียน ในหลักสูตรอาจกำหนดวิธีการไว้แน่นอนตายตัว แต่ครูก็สามารถนำมาประยุกต์ โดยใช้เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน สอนให้เด็กเรียนรู้หรือวาดภาพตามความเห็นจากสรรพสิ่งรอบตัวได้ ซึ่งการที่ครูได้ฝึกฝนที่จะทำกิจกรรมในลักษณะเช่นเดียวกับการวิจัยนี้แล้ว ในที่สุดครูจะเข้าใจและเรียนรู้ได้ว่า จะปฏิรูปการเรียนรู้อย่างไร

เด็กกับความหลากหลาย ภาพสะท้อนจากกระบวนการวิจัย

“ความหลากหลาย” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ค้นพบจากกระบวนการทำวิจัย เมื่อเด็ก ๆ เข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย ทีมวิจัยได้ค้นพบว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน เด็กบางคน

เป็นเด็กช่างพูด มีความสามารถในการพูด บางคนชอบที่จะเขียนเรียงความ ในขณะที่เด็กบางคนมีความเป็นผู้นำ ตัวอย่างเช่นกรณีของ ใจ ซึ่งจากการทำกิจกรรมวิจัยจะเห็นได้ชัดเจนว่า ใจมีความเป็นผู้นำ ชอบแสดงออก กล้าคิดและมักจะออกมาเป็นตัวแทนของกลุ่มในการนำเสนอเสมอ แตกต่างจากเวลาที่ใจอยู่ในห้องเรียน ใจไม่ชอบเรียนหนังสือ อ่านและเขียนไม่ค่อยเลย นอกจากนี้ยังมีเด็กบางคนที่ไม่เก่ง ทำอะไรก็ไม่เก่ง แต่จิตใจดี ชอบช่วยเหลือเพื่อน ชอบช่วยครูถือของ เด็กที่มีลักษณะเช่นนี้ เราจะให้คะแนนอย่างไร จะประเมินเด็กอย่างไร

ดังนั้นการประเมินด้วยการอ่านการเขียนเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอที่จะนำไปวัดเด็กทุกคนได้ เพราะเด็กแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญแตกต่างกัน ฉะนั้นเมื่อย้อนกลับไปทบทวนหลักสูตรที่มีอยู่ คำถามก็คือ **หลักสูตรที่มีอยู่นั้นมีความหลากหลายเพียงพอสำหรับเด็กหรือไม่ สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจของเด็กได้มากนักน้อย เพียงใด** ทั้งนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) ได้กล่าวถึงหลักกระบวนการเรียนแบบใหม่ว่าจะต้องเป็นหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้รอบอย่างบูรณาการ ต้องคำนึงถึงพหุปัญญาและลีลาการเรียนรู้อันหลากหลาย ตลอดจนความถนัดและความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีแตกต่างกันไป นอกจากนี้ อมรวิษัยนาครทรรพ (2539) ยังกล่าวว่า “การศึกษาจะต้องเป็นระบบที่ไม่บังคับให้เด็กทุกคนต้องเรียนรู้อย่างเดียวกัน ในเวลาเดียวกัน ซึ่งจากประสบการณ์การทำวิจัยในช่วงที่ผ่านมา นั้น ทีมวิจัยได้ค้นพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกจากจะมีความหลากหลายแล้ว จะต้องเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับเด็ก เพราะบางสิ่งบางอย่างเด็กก็เป็นคนสอนในสิ่งที่ครูไม่รู้หรือคาดไม่ถึงได้เหมือนกัน และครูเองก็ได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย เรียนรู้จากการสะท้อนความคิดเห็นของเด็ก เรียนรู้จากเสียงสะท้อนของชุมชน เรียนรู้จากประสบการณ์และการสังเกตเด็ก เหล่านี้เป็นต้น

หลักสูตรในฝัน.....หัวใจอยู่ที่วิธีการจัดการเรียนการสอน

ลักษณะของหลักสูตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เด็กจะถูกบรรจุวิชาเรียนวิชาสอน ตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ โดยแต่ละวิชาเด็ก ๆ จะใช้เวลาเรียนในแต่ละวันวิชาละ 1-2 ชั่วโมง ซึ่งหากกระบวนการที่ครูใช้ในการสอน ไม่สามารถกระตุ้นให้เด็ก ๆ พัฒนาการในด้านความคิดได้แล้ว เด็กก็จะหมดความสนใจ หรือไม่ชอบวิชานั้นไปเลย ซึ่งจากการวิจัยค้นพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรนั้น ต้องอาศัยความต่อเนื่อง อาศัยเวลา และใช้การทำงานเป็นทีม กิจกรรมต้องมีความหลากหลาย เพราะปัญหาที่ผ่านมา คือเด็กขาดความความคิดสร้างสรรค์ เด็กขาดจินตนาการในแต่ละวัน เด็ก ๆ มีหน้าที่เดินเรียงแถวกันมาโรงเรียน เมื่อมาถึงโรงเรียนก็ต้องเดินเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบเข้าห้องเรียน นั่งเรียนในห้องเรียน ห้ามพูดคุยกันเสียงดัง ในห้องเรียน นั่งเรียนผ่านไปทีละวิชาจนกระทั่งจบไปหนึ่งวันเด็กที่เรียนร้อย ว่านอนสอนง่าย ครูก็มักจะชมว่า

เป็นเด็กดี ต่างจากเด็กที่ไม่อยู่นิ่ง กล้าพูดกล้าแสดงออก ครูก็มักจะมองว่าเป็นเด็กดี ทำให้เด็ก ๆ ต้องอยู่ในคำสั่งของครูตลอดเวลา ซึ่งพฤติกรรมของเด็ก ๆ เช่นนี้ ไม่ต่างจากหุ่นยนต์ ที่ต้องทำตามคำสั่งของครู พฤติกรรมดังกล่าวถูกหล่อหลอมจนทำให้เด็กขาดความคิดสร้างสรรค์

บทเรียนที่ได้จากการทำวิจัย ทำให้ทีมวิจัยเรียนรู้ว่า การจัดการเรียนการสอนจะต้องหา กิจกรรมที่หลากหลายมาบูรณาการเข้ากับเนื้อหาที่เป็นวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ หรือภาษาไทย ฯลฯ แต่ละวิชาจะต้องสอดแทรกกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ และกระตุ้นให้เด็ก ๆ มีจินตนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าจะให้ได้ผลจริง ๆ แล้ว อาจจะต้องใช้เวลาในวันเสาร์ – อาทิตย์ หรือช่วงหลังเลิกเรียน หรือช่วงปิดเทอม ทั้งนี้เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ทำกิจกรรมเชิงบูรณาการอย่างเต็มที่ เพราะแม้ว่าจะมีการพูดถึงการเรียนรู้แบบบูรณาการกันมากแต่ในทางปฏิบัติ หลักสูตรยังแข็งตัว และแยกส่วน ทำให้บูรณาการในการเรียนเวลาปกติได้ยาก

ดังนั้น จากประสบการณ์การวิจัย การจัดหลักสูตรให้เหมาะกับเด็กนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1) เป็นคนที่มีใจรักในการทำงานกับเด็กอย่างแท้จริง ทำแล้วรู้สึกสนุกกับกิจกรรมที่จัดให้เด็ก ๆ

2) เรียนรู้ที่จะจัดหากิจกรรมที่หลากหลาย สอดแทรกเข้าไปในวิชาเรียนของเด็ก ๆ เป็นกิจกรรมที่เน้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ๆ เช่น การ让孩子เขียนเรื่องจากสิ่งที่สังเกตได้ หรือวาดภาพตามจินตนาการ เป็นต้น

3) เป็นคนที่เข้าใจธรรมชาติของเด็ก เข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก และสามารถจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก ๆ ได้ โดยยึดหลัก “เด็กเป็นศูนย์กลาง”

4) เรียนรู้ที่จะปรับและยืดหยุ่นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความสนใจของเด็ก โดยคำนึงว่าเด็กที่เราจัดกิจกรรมให้นั้นเป็นเด็กกลุ่มไหน มีความคิดอย่างไร และเด็กเหมาะกับกิจกรรมแบบไหน

อย่างไรก็ตามหัวใจของการจัดการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับ “วิธีการที่ครูจะจัดให้เด็ก” ซึ่งอาจจะสำคัญยิ่งกว่าตัวหลักสูตรด้วยซ้ำไป เพราะหากหลักสูตรดีเพียงใด แต่ถ้าครูสอนด้วยวิธีการที่ยาก เด็กเครียด เด็กไม่อยากเรียน หลักสูตรนั้นก็ไม่มีทางสำเร็จ ตรงกันข้ามในวิชาเรียนที่มีเนื้อหาที่ยาก เช่น วิชาคณิตศาสตร์ แต่ครูมีวิธีการจัดการให้เด็กมีความสุขได้ เด็กก็จะเรียนได้ดี ฉะนั้นสาระสำคัญจึงอยู่ที่ว่าครูจะจัดกิจกรรมอย่างไรให้เด็กรู้สึกสนุก และมีความสุข ทั้งนี้ ประเวศ วสี (2539) ได้เสนอหลักการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยการศึกษาจากการสัมผัสความจริง อันจะทำให้ความรู้มีฐานอยู่ในความจริง มีการเรียนรู้จากการสัมผัสความจริง 5 ประเภท ได้แก่ การสัมผัสความจริงตามธรรมชาติ จากการทำงานและกิจกรรม การสัมผัสความจริงทางข้อมูลข่าวสาร การสัมผัสความจริงทางสังคมและวัฒนธรรม และการสัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรีย์ะ ทั้งนี้ใน

การสัมผัสความจริงที่เป็นสุนทรียะนั้นมีทั้งที่เป็นความงามทางธรรมชาติและศิลปะ เพื่อความสุขและพัฒนาความละเอียดอ่อนทางจิตใจ รวมทั้งเกิดฉันทะในการเรียนรู้ นอกจากนี้ศิลปะยังอยู่ในการทำงานทุกชนิด ที่ถ้าพยายามทำให้ประณีตและสวยงามก็จะเข้ามาพัฒนาจิตใจและเจริญสติ

จากหลักการดังกล่าวประกอบกับบทเรียนจากงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้เห็นว่าการให้เด็กได้สัมผัสความจริงจากธรรมชาติรวมทั้งใช้สุนทรียะทั้งการวาดภาพ การใช้สีทา การทำงานชิ้นต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ ล้วนก่อให้เกิดความสุขในการเรียนซึ่งจะก่อให้เกิดฉันทะในการเรียนรู้ต่อไป

บทเรียนจากการทำวิจัยของทีมวิจัย

จากการทำวิจัย มีบทเรียนสำคัญอีกหลายอย่างที่ทีมวิจัยได้พบ คือ

1. ได้พบทวนตัวเอง พบทวนสิ่งรอบข้าง พบทวนสังคม พบทวนงานที่ทำอยู่ หลายอย่างว่าเรายังทำงานติดกรอบกันอยู่มาก เห็นว่างานวิจัยชิ้นนี้ จะขาดความงามและความหลากหลายไปมากถ้าทีมวิจัยใช้การประสานงาน หรือการดำเนินงานตามกรอบของราชการอย่างตรงๆ แต่งานวิจัยนี้ได้เอาเด็ก เอาความต้องการ ความปรารถนาของทีมวิจัยเป็นตัวตั้ง ไม่ได้ถูกชี้นำจากระบบหรือนโยบายที่ติดกรอบให้ปฏิบัติ หรือแม้แต่กรอบของระเบียบวิธีวิจัย และแผนงานที่วางไว้ตั้งแต่ต้น จึงสามารถทำให้ยืดหยุ่นได้เต็มที่ และพบบทเรียนสำคัญๆ จากความยืดหยุ่นดังกล่าว

2. การสื่อสารกับชุมชน พบว่า การสื่อสารผ่านตัวเด็กเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ปกครองสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และมีความสุข เราควรสื่อสารกับผู้ปกครองว่า เด็กๆ ทำอะไร ได้อะไร ซึ่งสิ่งนี้เป็นความคาดหวังของผู้ปกครองที่ลูกหลานของตนมาเรียนรู้ที่โรงเรียน แล้วความร่วมมือร่วมใจของชุมชนจะเกิดตามมาอย่างเป็นธรรมชาติ

3. ครูต้องสามารถหยิบเอาทุกช่วงเวลาของเด็กมาสร้างเป็นการเรียนรู้ให้เด็กได้ ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยต้องเป็นคนช่างสังเกต และเข้าใจเด็ก

4. จินตนาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะถ้านักวิจัยไม่มีจินตนาการ งานวิจัยจะออกมาแบบที่อืดๆ ขาดความหลากหลาย ไม่ลื่นไหล ไม่เป็นธรรมชาติ และต้องอาศัยการทำงานเป็นทีม ช่วยกันปะติดปะต่อภาพแห่งจินตนาการให้กลายเป็นภาพที่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยและพัฒนาในอนาคต

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างรูปธรรมการบูรณาการหลักสูตรทั้งโรงเรียน
2. ขยายกลุ่มเป้าหมาย (กลุ่มเยาวชน) ดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
3. พัฒนาศักยภาพเด็กเพิ่มขึ้น เช่น การเขียนเรียงความ การแสดง เป็นต้น
4. พยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อการจัดการศึกษา โดยขยายความคิดแก่ อบต. พระสงฆ์ และชุมชน

ข้อเสนอแนะในเรื่องการจัดการศึกษา

1. ครูต้องปรับบทบาท

ที่ผ่านมากระแสของการปฏิรูปการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ถูกกล่าวถึงในระดับนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติ ครูยังคงเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นมุมมองของครูเอง หรือคนภายนอก การที่จะคาดหวังให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต้องมีจังหวะก้าวที่สำคัญ

ด้วยความคาดหวังของสังคม ครูจึงเป็นก้าวแรกที่สำคัญ โดยปรับทัศนในการมองการศึกษาให้กว้างกว่าภายในรั้วโรงเรียน และควรเป็นฝ่ายเคลื่อนออกมาหาชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2. เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการวิจัยเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกด้าน

3. กระบวนการเรียนรู้ต้องหลากหลาย

ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อ รองรับความสนใจและความสามารถอันหลากหลายของผู้เรียน

4. การบูรณาการหลักสูตร

ต้องมีความยืดหยุ่นสูง ครูควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างบูรณาการเพิ่มขึ้น ครูควรรับผิดชอบประจำชั้น ไม่แบ่งเป็นรายวิชาและให้เวลาทั้งวัน จึงจะบูรณาการได้

5. พัฒนาเกณฑ์ประเมินความรู้ความสามารถเด็ก

ควรมีการวิจัยและพัฒนาเกณฑ์การประเมินความรู้ ความสามารถให้ครอบคลุมทุกมิติของเด็ก

ข้อเสนอต่อ สกว. สำนักงานภาค

1. พี่เลี้ยงมีความสำคัญตั้งแต่การพัฒนาโจทย์ การสนับสนุนการดำเนินงาน โดยเฉพาะนักวิจัยมือใหม่ พี่เลี้ยงจะทำให้เกิดความมั่นใจ และกำลังใจในการทำวิจัย

2. สกว. สำนักงานภาคมีความยืดหยุ่น เข้าใจและรับฟังนักวิจัยเสมอ ทำให้นักวิจัยสบายใจ การทำงานไม่มุ่งเน้นวิชาการมากเกินไปทำให้นักวิจัยสามารถใช้จินตนาการได้เต็มที่ แต่ข้อเสียคือของการยืดหยุ่น คืออาจทำให้การทำงานไม่บรรลุเป้าหมายตามกำหนด

3. ให้สกว. คิดต่อว่า ทำอย่างไรที่จะสื่อสารกับคนในสังคมว่า งานวิจัยไม่ใช่เรื่องน่ากลัว แต่เป็นเรื่องใกล้ตัวที่ใครๆ ก็สามารถทำได้ ไม่ใช่พอเอ่ยคำว่าวิจัยแล้วทุกคนก็วิ่งหนีกันหมด ที่ผ่านมาวิจัยถูกมองว่าคนที่จะมาทำวิจัยได้นั้น ต้องเป็นนักวิชาการ เป็นนักศึกษาปริญญาโท

ปริญญาเอกเท่านั้น ทำอย่างไรจึงจะขยายกลุ่มคนที่เข้าถึงการทำวิจัยมากขึ้น ครูก็สามารถทำวิจัยได้ แม่ค้า พ่อค้า หรือเด็กนักเรียนก็สามารถทำวิจัยได้เช่นกัน ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันเป็นโอกาสทองที่ สกว. จะสามารถสอดแทรกการทำวิจัยในการทำงานของทุกกลุ่มคน โดยเฉพาะครูอาจารย์ที่ต้องทำวิจัยในชั้นเรียน ทุกคนต่างแสวงหาทิศทางในการทำวิจัย ซึ่งตรงจุดนี้เป็นโอกาสที่ดีของ สกว. ที่จะเข้ามากระตุ้นการทำวิจัยของกลุ่มครูอาจารย์ ทั้งนี้เพื่อให้การทำวิจัยเป็นงานที่สร้างสรรค์ และนำไปสู่การพัฒนากระบวนการศึกษา ตลอดจนทำให้ครูเกิดความเชื่อมั่นว่าครูสามารถทำวิจัยได้ เพราะที่ผ่านมา ครูบางคนไปลอกหรือเลียนแบบงานวิจัยอื่นๆ หรือไปจ้างคนอื่นให้ทำวิจัยให้ เพียงเพื่อให้ตนเองผ่านการประเมินผลงานต่างๆ ในขณะที่เดียวกันการจัดอบรมเรื่องการวิจัยในชั้นเรียนที่จัดบ่อยครั้ง ก็ไม่ได้ช่วยบรรเทาความกังวลใจของครูลงไปได้เท่าใดนัก ทำอย่างไรจึงจะทำให้ครูเข้าใจว่า สิ่งที่เขาทำอยู่ในชีวิตประจำวันนั้นคือ การวิจัย เราต้องทำให้แนวคิดเรื่องการวิจัย เป็นเรื่องง่ายๆ ที่ครูทำวิจัยรู้สึกสนุก และได้ผลงานวิจัยที่สร้างสรรค์ ทั้งต่อตัวเด็กนักเรียนและต่อตัวครูเองด้วย

4. การส่งเสริมหรือขยายการทำวิจัยนั้นอาจต้องมองหาทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในพื้นที่ โดยเน้นกลุ่มคนที่ผ่านการทำวิจัยมาแล้ว จากนั้นให้ทีมงานนี้เป็นผู้หนุนเสริมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เปิดโอกาสให้ลงมือทำวิจัยด้วยตนเองโดยมีทีมงานในพื้นที่และ สกว. เป็นพี่เลี้ยง เน้นการลงพื้นที่และติดตามอย่างต่อเนื่อง ให้คำแนะนำปรึกษา โดยเฉพาะช่วงการเขียนรายงาน เนื่องจากการทำวิจัยพบว่า เราทำกิจกรรมไปมากแต่ละกิจกรรมมีกระบวนการที่หลากหลาย แต่ปัญหาคือ เมื่อเขียนรายงานแล้ว ไม่สามารถสื่อภาพกระบวนการนั้นออกมาได้ ซึ่งเราจะมีแนวทางอย่างไรในการหนุนเสริมและพัฒนาทักษะด้านการเขียนแก่นักวิจัย

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
การศาสนา, ม.ป.ป.

จรรยา ดวงแก้ว, พนมวรรณ แสนสุข และคณะ. การพัฒนาประชาคมจังหวัดยโสธร. สำนักงาน
สาธารณสุขจังหวัดยโสธร, 2543.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การปฏิวัติหลักสูตรการศึกษาไทย: จากแท่งหลักสูตรสู่สมรรถนะของการเรียนรู้
รอบอย่างมีบูรณาการ, กรุงเทพฯ: 2541.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ:
2541.

รุ่ง แก้วแดง. ครูสมพรคนสอนลิง. (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพฯ: บริษัทพิมเนศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ , 2543.

ประเวช วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2539"

อมรวิทย์ นาครทรรพ. ความฝันของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด
(มหาชน), 2539.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ครูวาทะ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมเนศร์, 2532.

ภาคผนวก

“แถวนี้มันเคยมีเห็ดเยอะ”

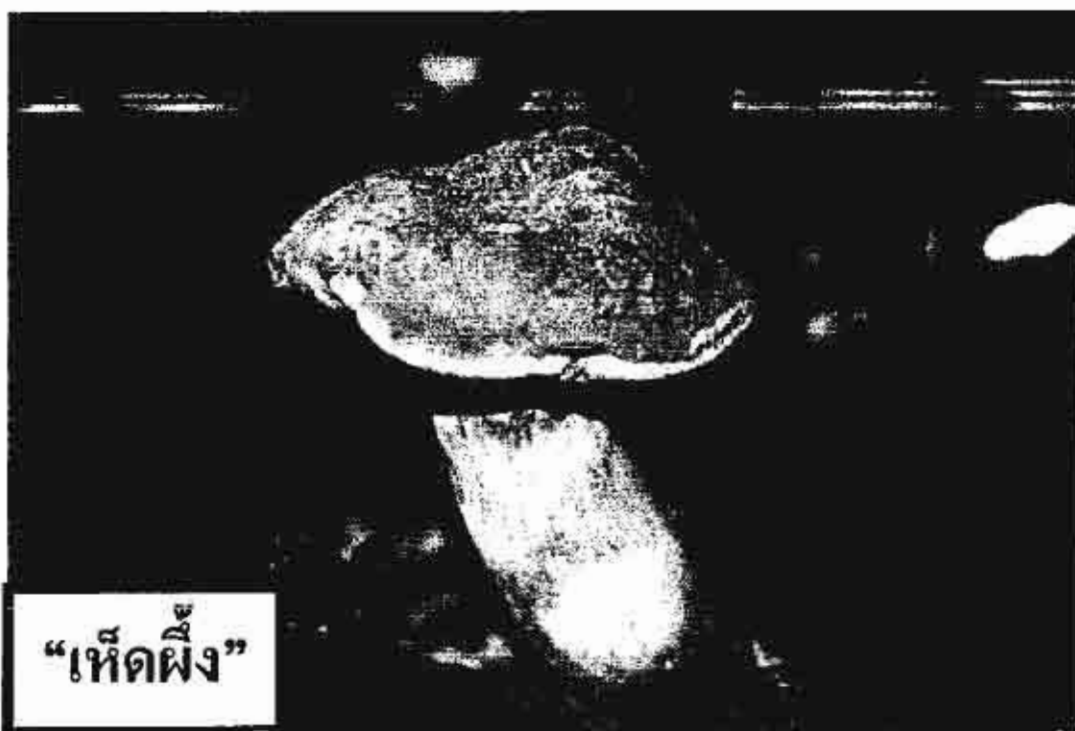

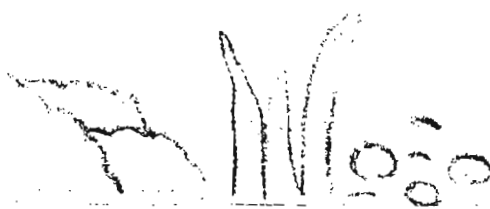
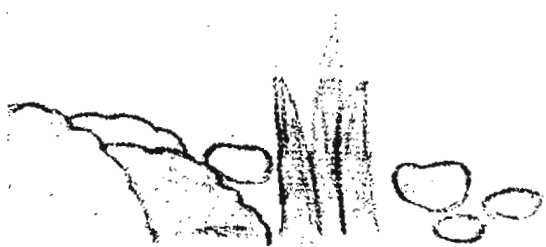
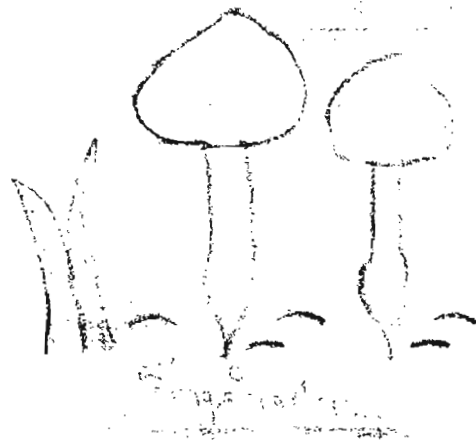
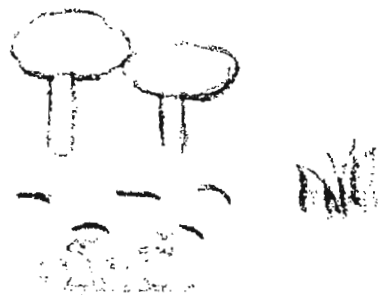
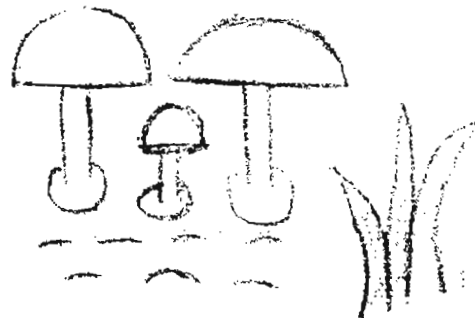
“ยายขอพักกินหมากก่อน”

มาตรฐานว่ากลุ่มเราได้เรียนรู้อะไรบ้าง

Hand-drawn sketches of various mushrooms and plants.

บางส่วน ื่องงานค่าย

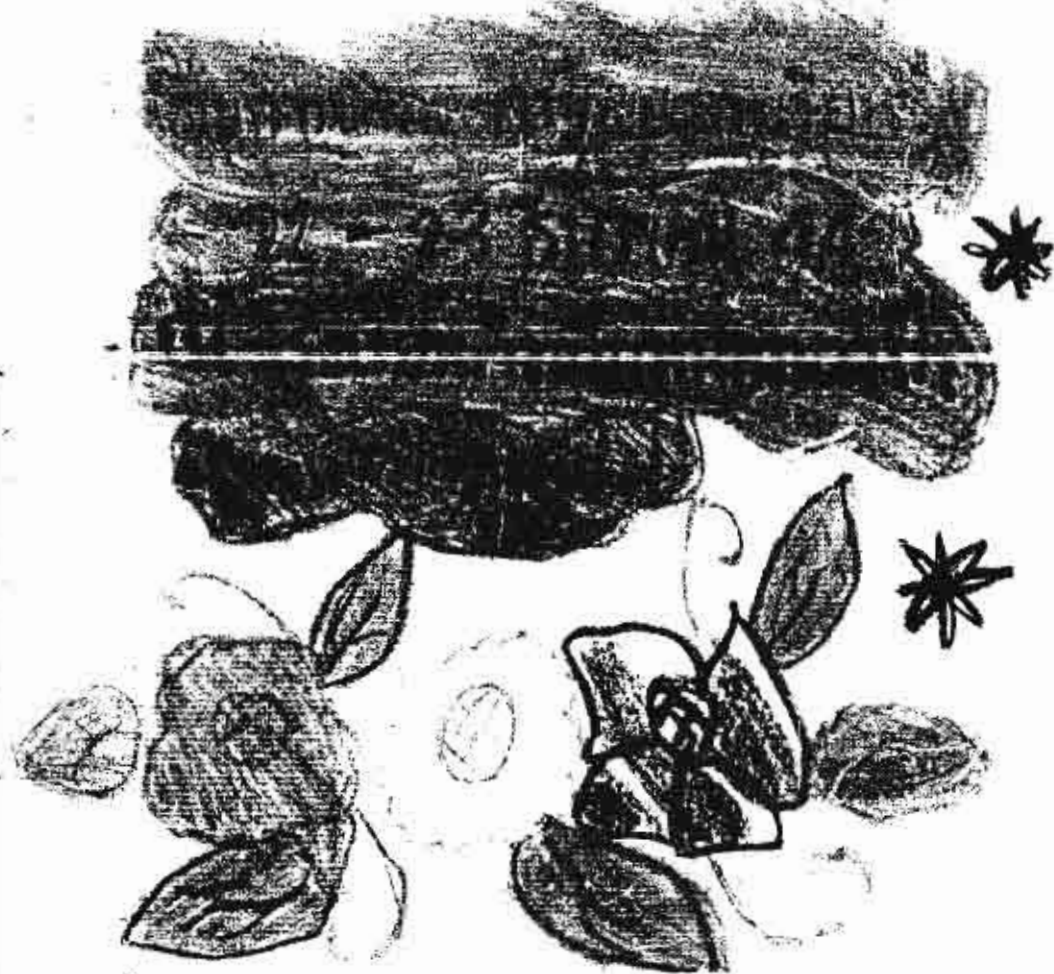

สวนป่าประเพณี

โครงการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

ความคาดหวัง

22. ธ.ค. 44 09.00 น.

1) อยากให้ต้นไม้เป็นยาพิษ และเป็นป่าที่ลำบาก

ไม่อยากให้พวก... ไปตัดไม้

และเข้าใจความทุกข์ยากของ... ด้วย

2) อยากให้ต้นไม้ที่ใหญ่และเล็ก

ได้ความรักที่ลึกซึ้งมาก

และได้รู้สึกับที่

3) ได้รู้ถึงการสื่อสารธรรมชาติ

อยากได้ร่วมกิจกรรมกับพี่เลี้ยง

4) ได้รับความรู้จากสภาพของป่าดงดิบ

จะได้ความรู้ ความสนุกสนาน

จะได้ฝึกความสามัคคี

5) รู้จักชื่อต้นไม้ รู้จักชื่อที่เลี้ยง

ได้ความรู้เกี่ยวกับป่า ได้ความรู้สนุกสนาน

ได้รู้ชื่อเพลง ได้ความรู้สามัคคี

6) หวังได้ไปเล่น และให้เพื่อนมาช่วย

ให้สิ่งที่หามาได้เก็บ

7) ได้ความรู้ในการเรียนรู้ รู้จักความรัก

ซึ่งกันและกัน

8) หวังได้ไปหาพบเพราะพี่เลี้ยงพาไป

พบพี่เลี้ยงและกล้าแสดงออกอีกหลายอย่าง

- 9) ได้ความรู้เกี่ยวกับไฟฟ้า
- 10) อธิบายได้ทำงานเป็นกลุ่ม
อธิบายได้ความรู้เกี่ยวกับปฏิกิริยา
- 11) อธิบายได้ความรู้เกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้าและได้
เพื่อนใหม่ และได้รู้จักศิลปะ
- 12) ได้รู้จักปฏิกิริยาเคมี ได้รู้จักต้นไม้
ได้รู้จักสัตว์ต่าง ๆ ในป่าของไฟฟ้า
ได้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพร่างกาย
- 13) เวลาว่างสามารถอดทน ร่วมมือช่วยสิ่งที่ดีที่ตนทำผิด
- 14) ได้ความรู้และจะได้รู้จักกับผู้อื่น ชื่นชอบทำงาน
ไฟฟ้าของไฟฟ้า
- 15) ได้ความรู้เกี่ยวกับพลังงานไฟฟ้าและเรื่องเห็ด
- 16) ได้รู้จักชื่อเห็ด ได้รู้จักสภาพไฟฟ้าได้ความรู้เกี่ยวกับ
- 17) เราได้ความรู้มากมายสำหรับบทเรียนไปป่า
- 18) อธิบายให้ทุกคนหาความรู้มากที่สัตว์ต่าง ๆ จะทำ
รู้จักสภาพป่า ความสุขของสุขภาพ
- 19) ได้ความรู้จากสภาพป่า
มีความรู้ทางด้านป่าของเร
- 20) ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับปฏิกิริยาเคมี
ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับเห็ด ได้รู้จักการรักษาสภาพป่า
ได้รู้เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายของทุกคนในป่าของไฟฟ้า
- 21) อธิบายได้ความรู้มากมาย อธิบายได้รู้จักกับทุกคน
อธิบายเกี่ยวกับสุขภาพ
- 22) มีประโยชน์แก่ตนเอง การเขียน กติกาแสดง
ออกในการแสดง และยังได้เพื่อน ได้ความรู้มากมาย

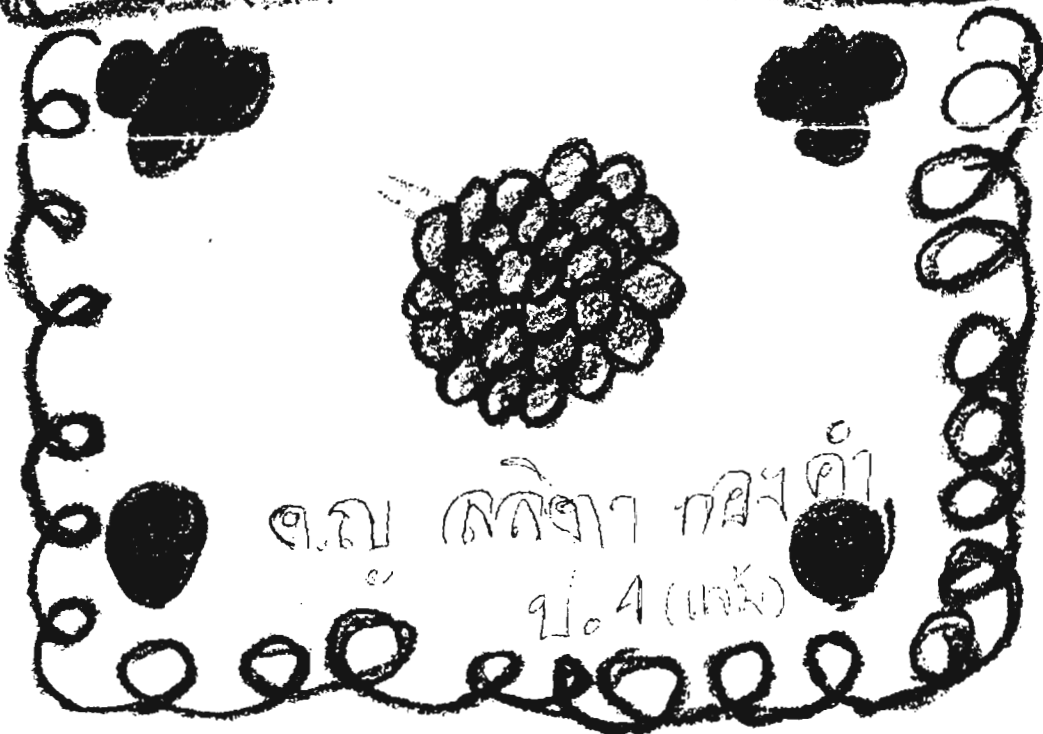
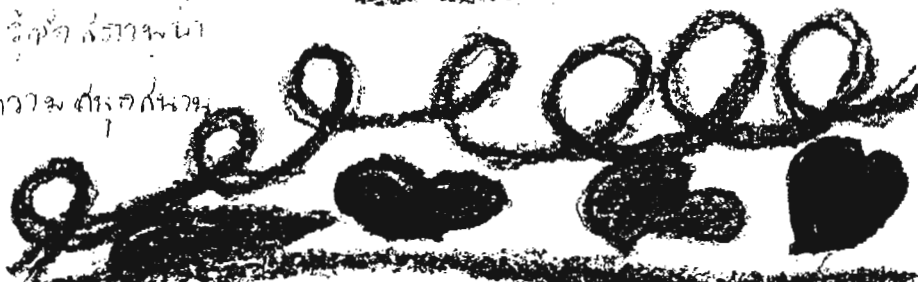
ความดีงาม / จิตใจงาม

- 1 ความซื่อสัตย์
- 2 ใจดีต่อกัน
- 3 ต้องมีน้ำใจช่วยเหลือ
- 4 ใจดีต่อคน
- 5 ใจดีต่อสัตว์

1 ใจดีต่อคน

2 ความดีต่อสัตว์

จ.ภ. จิตใจงาม
ป. 4 (แก้)

(1.) แรลลีส์ตาร์

จากคำถาม 5 ข้อ สรุปได้ดังนี้

ได้รู้จักชื่อเห็ดต่างๆ เช่น เห็ดโคน เห็ดเผาะ ฯลฯ
ได้ทราบดีว่าเห็ดสามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายอย่าง
ได้รู้จักประโยชน์และวิธีที่จะช่วยอนุรักษ์ป่า
เช่น เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ เป้าหมายการศึกษา

(2.) สัรราหรือพยากรณ์

ทำให้รู้จักต้นไม้และประโยชน์ของต้นไม้

(3.) สุนทรียธรรมชาติ

ได้วาดภาพและแสดงความรู้สึกต่างๆ

(4.) พลังงาน

ได้มีความสามัคคีร่วมใจกันมากขึ้น
ทำให้รู้จักการสังเกต

(5.) การเรียนรู้

ทำให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

ทำให้รู้จักรักตัวเอง และคนอื่นมากขึ้น

แบบเก็บใบงานที่ 28 ปี 44

อยากเห็นพี่
โอดตาบ่เมง

ตาเคยกต๋นได้
หน้าจ้ง

พี่เอก-
ก๊วยบ่
(ตอนตาบ่เมง)

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

พี่เอก-
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่

พี่เอก-
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่

พี่เอก-
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่

พี่เอก-
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่
ก๊วยบ่

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

เรื่องบ้านพี่
เคยอ่านตำรา
แปล

เพลง มนต์เสน่ห์

มนต์เสน่ห์ที่ตกตาอยู่ข้างนัย

ละลิตดีของระตือหัวใจ

พรหมเสน่ห์ นพคุณเจ้าแห่งเสน่ห์

วิธีเล่นเพลงซ่อนนัย

ผู้ซ่อนก็ซ่อนก็ได้ ไม่ให้ต่ำกว่า 3 คน เล่นนี้

เป็นวงกลม แลเลือกคน 1 คน ถือสิ่งของสิ่งหนึ่ง

แล้ววิ่งไปซ่อนตัว นัย แลพยายามส่งไปไว้ที่ตำแหน่ง

ของใครก็ได้ แลวิ่งไปง้างหน้าให้เร็วที่สุดไม่ให้นับ

ไม่ให้นับที่ถือสิ่งของไปวางที่อื่นด้วยนะ แลวิ่ง

ไปนั่งที่เดิม

เกม หักกระดาษ
 กนกกับคน (หัวกระดาษ)
 หักกระดาษเป็น ๒
 ส่วนคนข้างหลัง (หัวกระดาษ)
 หักกระดาษเป็น ๔
 ส่วนกระดาษเป็น ๒ ส่วน
 หักกระดาษเป็น ๒

ลิ้นน้อง

เจ้าทนน้อยต้องคอยเฝ้า
จากแผ่นดินทะเลลึกคราม
ความเหงาเอย เหมือนคอยเหยียบย่ำ
ให้ทรมานเปล่าแล้ง ด้วยแรงทำทนาย
สักคหมายที่ไกลลิบตา
เพียงพบเธอทุกวันเห็นหน้า อิ่มเอมความมาด
ดอกไม้น่ายมกตึบ บานแล้วให้ใจนึ้น
จงทอมขวัญนิรันดร์ มีรอยร่วผ่านจากใจเราของ
*
จงมอบความรักด้วยใจรักดี มอบชีวิตให้เธอ
คู่ครอง
ขอความดีจงมาปกป้อง ทั้งต้นและพื้น

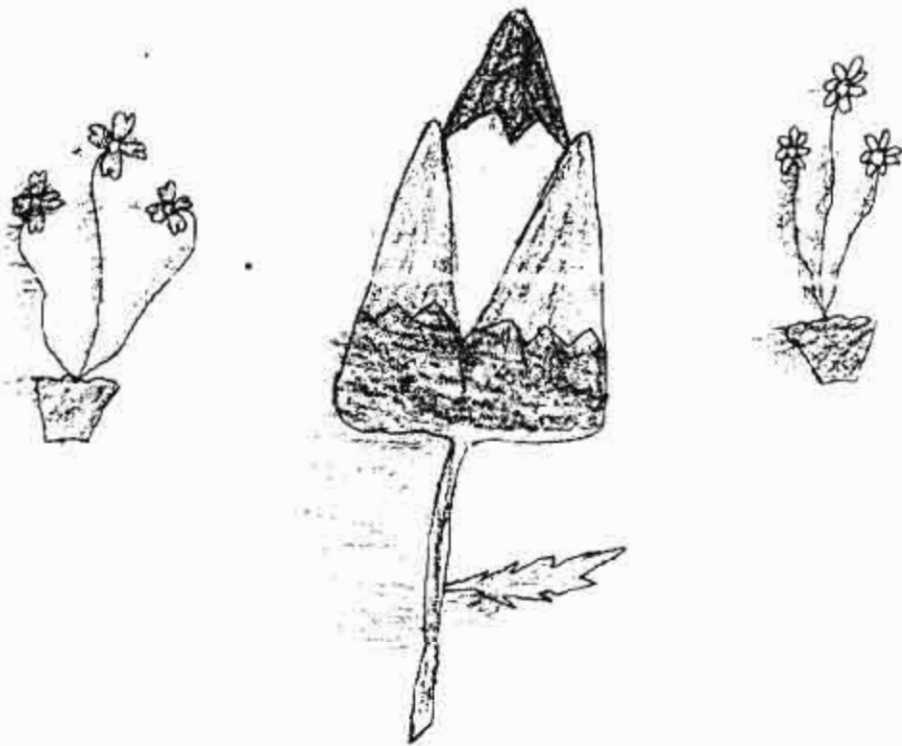

เพลงหัวใจ

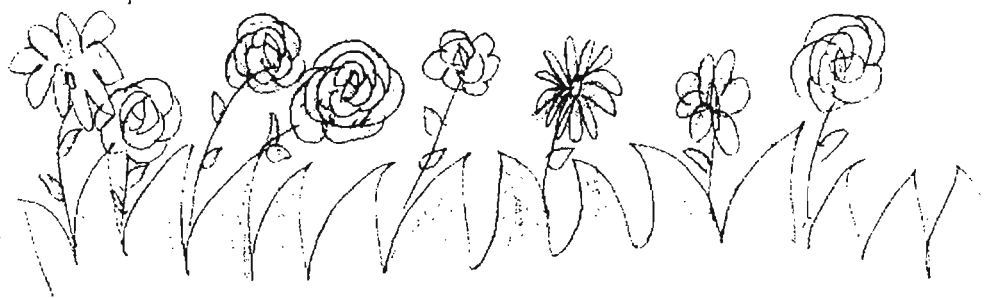
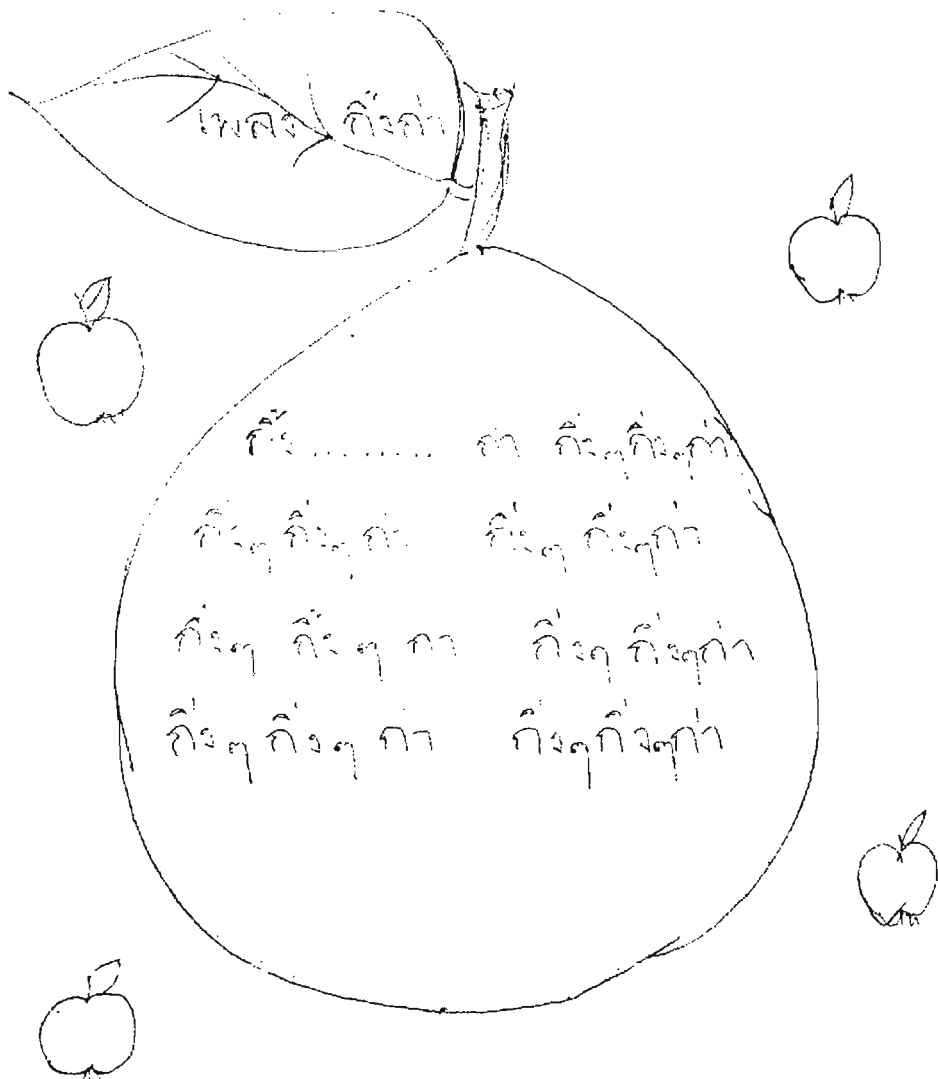
หัวใจหัวใจ หัวใจหัวใจ หัวใจหัวใจ

หัวใจหัวใจ หัวใจหัวใจ หัวใจหัวใจ

หัวใจหัวใจ หัวใจหัวใจ

อติษฐ์ ศิริจันทร์ (๑๖)

၈.၈ နဂါးလူလူ ကောသလ ၂၈

ลูกห่านใส่รองเท้า

ในเช้าแจ่มใสวันหนึ่งช่วงเช้าในคันทาน
ลูกห่านก็ออกมาดูโลก อยากรู้อยากเห็น
แต่แล้วก็ติดอยู่ในเท้าพยางค์ใส่เข้าเท้ามัน
ลูกห่านก็ดิ้นไต่โดยพลั้งเผลอไปเอง
จึงทำรองเท้าดำมันไปใช้เชือกเป็นสายขึ้นดี
เร็ว ๆ มาช่วยกันเชือกได้ของดีเลยดัง

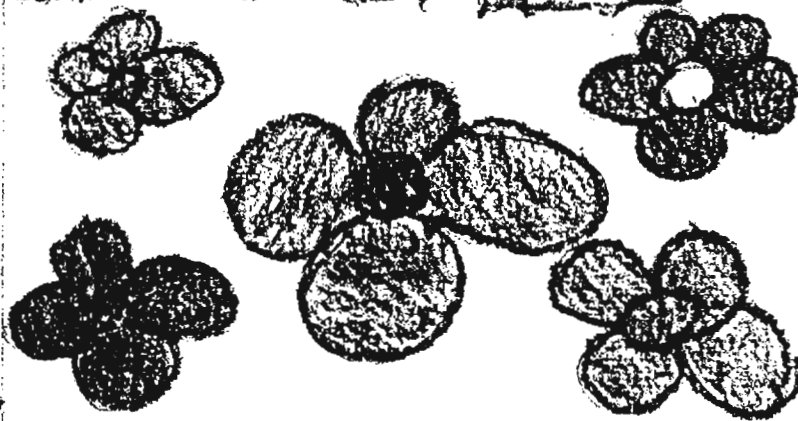
ก่อบ... กีบ... ก่อบ... ก่อบ... กีบ... ก่อบ

ก่อบ... กีบ... ก่อบ

กีบ... ก่อบ... กีบ... ก่อบ... กีบ... ก่อบ

* ฟัง... ขอร้องมันเดินสิ ฟัง... ฟังขอร้องมันเดินสิ
ฟัง... ขอร้องมันเดินสิ ก่อบ... ก่อบ... ก่อบ
(ซ้ำ*) (ซ้ำทั้งหมด)

ด ญ สายฝน ขลุ่ยปลู ๒/๓
(ฝพ)

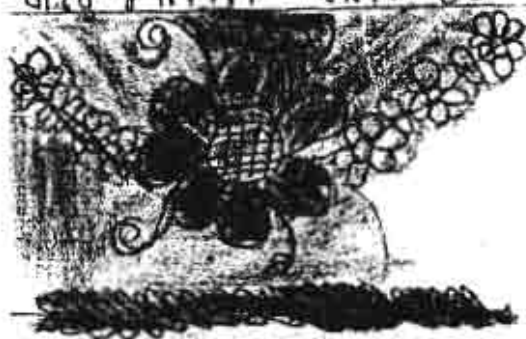
ความรู้สึกละการไปเข้าค่าย

ถ้าไปนี้หนูจะไม่ลืม
ที่ ๆ ที่มีความอดทน
กับพวกหนูที่ ๆ ยัง ให้
ความรู้กับเรามาก และยัง
ฝึก ให้ มากแล้ว แสดงออก

ในการเข้าค่ายครั้งนี้
จึงได้เขียนความรู้สึก
ของเราที่ได้ไปเข้าค่าย
จึงแสดงความรู้สึก

ทุกคน , สวัสดีปีใหม่
ขอให้ปี ๆ มีความสุข
ตลอดปี ใหม่

ณ วาสา จิตวิ ๖๕

ผมภูมิใจมากที่สื่อโครงการเด็กป่าและ นักรบ เข้ม ต่อ
และ นักรบ เข้ม กรม และ ร้องเพลงอย่าง สดุด

ด.ช. ยศวินทร์ อุ่นวีน ชั้น ป.๕

ความดีของเรามีต่อการไปให้ค่ายครั้งนี้ผมรู้สึกว่าเราทำดี
ถ้านี้ผมมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และ การให้ค่ายเราได้เล่นเกมต่างสนุกสนาน
และผมได้รู้จักพี่ ๆ หลายคน และ ผมอยากให้การให้ค่าย อีกปีต่อไป
และทางค่ายครั้งนี้ ผมมีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้มาก

ทხოปากให้ป่าดงมะไฟดงสมบูรณ์
และหมึกให้หมึกให้กันไปทุกต้นไม้น้ำตาลป่า
และขอปากให้หมึกให้กันไปทุกต้นไม้น้ำตาลป่า
ท้ายนี้ผมขอไป

ด.ช. ยศวินทร์ อุ่นวีน ชั้น ป.๕

ความดีสักกัณห์

คิดในใจให้เล่นเล่นเล่นเล่นไปเล่นที่ยังมีเกมการงานที่ทำไว้
รู้จำที่เราไม่มันดั่งเราจะดั่งกันอย่างไร ป่านักทำใจเราจะได้เรียน
ร้อยละมากมายน่ายกขอย

ด.ช. ยศวินทร์ อุ่นวีน ชั้น ป.๕

หมอบทึบนี้กลีบดอกจะจับกันเป็นกระจุกแน่นเป็นพุ่มอีกเพราะ-
 โคนได้แน่นหรือเก็บมาเก็บป่ามากก็เห็นกลีบและที่ขั้วดอกยาว
 โคนเล็กเหมือนเมล็ดอย่างเห็นภาพดอกข้างหลังนี้ ฝรั่งเรียก
 ว่า "ดอกบัว" หรือ "ดอกบัว" ๐.๑๐

ดอกบัว จันทน์ ข้างต้น

๓

หมอบทึบนี้โดยอาการนี้จะมีอีกครึ่งหนึ่งเพราะว่า
 โดยอาการนี้ทำให้พวกหนูได้ความรู้เกี่ยวกับป่า

(๒.๔)

(๒.๕)

ป่าหน้างง คือหน้างง

ความรู้ที่ได้ไปเข้าค่าย

ได้ความรู้เกี่ยวกับบ้านและได้ความรู้เกี่ยวกับป่า เช่น ความรู้เกี่ยวกับ
 การได้รู้ให้ในธรรมชาติ การได้รู้เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับความรู้
 ทดลองว่าหนูเองได้ความรู้เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับความรู้
 ปฏิบัติตามที่เราได้เรียนและที่อื่น ๆ

หนูภูมิใจในโครงการนี้มากค่ะ และอยากเข้าร่วมโครงการนี้อีก
 และอยากให้ทุกคนมาร่วม หนูอยากให้โครงการนี้มีอีกคน
 และอยากให้พี่เลี้ยงมาทุกคนค่ะ หนูชอบคุณอาจารย์ พี่นาง
 และพี่เลี้ยงทุกคนมากค่ะ

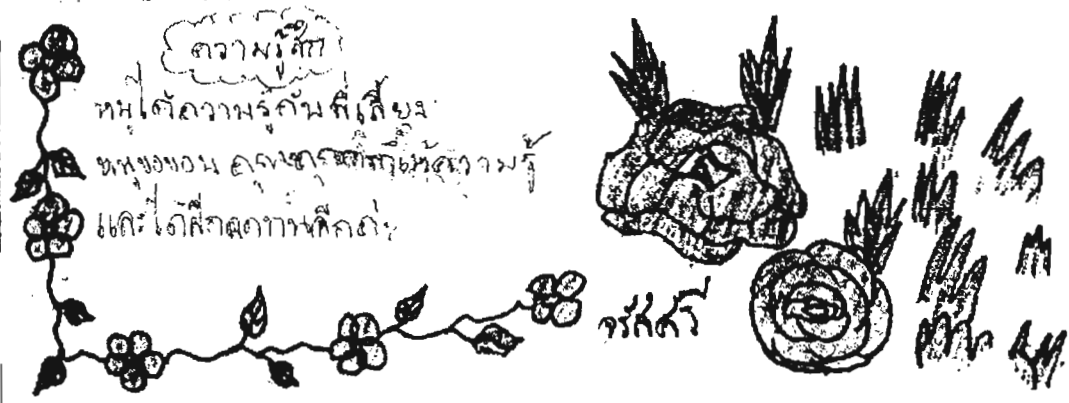
ด.ญ. นิตหน้อย กองโสม ป.4 มาค่ะ

หนูได้รู้จักพี่เลี้ยงและรู้จักเพื่อนใหม่ได้มากมาย
 หนูได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม หนูอยากให้โครงการนี้ต่อไปได้กับทุกคน
 พี่ๆ ทุกคน ทำให้มีความสุขและไม่ลืมพี่ๆ ทุกคน และหนูจะไม่ลืมพี่ๆ
 ของเราด้วยค่ะ

ด.ญ. ลลิตา กองคำ ป.4
 แหม

พี่นาง (ชื่อ) ป.4 (ตัวบ)

- 1 หนูได้มีความสุขและได้เพื่อนใหม่มากมาย
- 2 หนูรู้จักพี่จากทุกคน
- 3 หนูได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม

(1) พี่เลี้ยงทำให้หนูมีใจนี้ได้ หนูดีใจมากที่ได้ไปเฝ้าแม่และมีความรักมากมาย และหนูยังมีพี่เลี้ยงด้วย และหนูดีใจมากและเฝ้าได้ความรักจากพี่มากมาย หนูก็อยากไปเฝ้าแม่อีกด้วย หนูอยากให้อ่านไปเฝ้าแม่ด้วยค่ะ

(หนูมีใจ รักแม่) หนูรัก

วันที่พวกผมเขาค่ายผม มีความ

เสียใจมากที่ได้รู้กันพวกพวกนั้น เด็ก

พวกผมมีชื่อว่าพวกพวกนั้นพวกพวก

พวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวก

ความรู้สึก

ถ้าฉันดีใจมากที่ได้รู้ใคร่การนั้นฉันไม่พอใจอะไร
เรื่องพวกนี้และได้รู้พวกพวกพวกพวกพวกพวก
ก็พวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวก
และพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวก

พวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวก

หนูได้ความรู้สึกจากพวกพวกพวกพวกพวกพวก

หนูก็ได้เห็นพวกพวกพวกพวกพวกพวก

หนู ขอบอกว่าหนูชอบ พวกพวก

ขอขอบคุณ

พวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวกพวก

ประวัตินักวิจัย

1. นายพินิจ คาคัพโน

เป็นคนร้อยเอ็ดโดยกำเนิด จบปริญญาตรีด้านการศึกษากจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาการประถมศึกษา และปริญญาโทสาขาประถมศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นครูสอนนักเรียนมา 9 ปี บรรจุเข้าทำงานครั้งแรกที่จังหวัดชัยภูมิ หลังจากแต่งงานแล้วย้ายมาอยู่ที่จังหวัดยโสธร เป็นครูผู้สอนอยู่โรงเรียนคำเม็กหนองนางฟ้า 3 เดือน ได้เริ่มทำวิจัยชิ้นนี้ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องแรกในชีวิต งานชิ้นนี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาด้านเด็กและเยาวชนในเวลาต่อมา

จบโครงการไม่นานได้รับการคัดเลือกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจึงย้ายไปโรงเรียนแห่งใหม่ ปัจจุบันเป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านม่วง อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ที่อยู่ปัจจุบัน 1/74 ถนนแจ้งสนิท ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2. นางพนมวรรณ คาคัพโน

เป็นชาวจังหวัดยโสธร จบการศึกษาปริญญาพยาบาลศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น และปริญญาโทสาขาประชากรศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แม้จะจบการศึกษาและทำงานด้านสาธารณสุข แต่มีความสนใจงานด้านการศึกษาเป็นอย่างมากเนื่องจากเห็นว่าการศึกษเป็นพื้นฐานของทุก ๆ เรื่อง ชีวิตในวัยเด็กผูกพันกับนิทานอย่างใกล้ชิด (มีคุณยายคอยเล่าให้ฟัง) ชอบฟังนิทานเป็นชีวิตจิตใจ และเชื่อเสมอว่าเด็ก ๆ ชอบฟังนิทานทุกคน ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้สอดแทรกนิทานเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ซึ่งแน่นอนว่าทำให้เด็ก ๆ ติดอกติดใจไปตาม ๆ กัน

ปัจจุบันเป็นนักวิชาการสาธารณสุข อยู่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร อยู่บ้านเดียวกันกับอาจารย์พินิจ คาคัพโน

3. นายสุริย์ นิลผาย

เป็นชาวร้อยเอ็ดโดยกำเนิด จบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาประถมศึกษา ประสบการณ์สอนนักเรียนมาประมาณ 20 ปี

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านคำเม็กหนองนางฟ้า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ที่อยู่ปัจจุบัน 158 ถนน 5 ธันวาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร